

Gala Nagrody

Świadek Historii

Rzeszów 2025

WSTĘP

Nagroda Honorowa Świadek Historii jest przyznawana osobom szczególnie zasłużonym dla upamiętniania historii Narodu Polskiego w regionie oraz osobom wspierającym pion edukacyjny IPN w realizacji ustawowej działalności w obszarach edukacyjnym, naukowym i wydawniczym.

Nagrodę można przyznać pośmiertnie. Ma ona charakter honorowy. Wręczany medal przyjmuje kształt kwadratu o boku 40 mm, w kolorze złotym, wykonanego z metalu. Laureaci wraz z nagrodą otrzymują przypinkę stanowiącą miniaturę nagrody, dyplom oraz legitymację. Kandydatów do nagrody mogą zgłaszać instytucje, organizacje społeczne i osoby fizyczne.

Posiedzenie komisji nominującej w Oddziale Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie odbyło się 29 lipca 2025 r. Spośród nadesłanych wniosków komisja wyłoniła kandydatów, którzy zasłużyli na uhonorowanie nagrodą „Świadek Historii”.

12 września 2025 r. uchwałą Kapituły Nagrody Świadek Historii nagrodę otrzymali:

- Grupa Rekonstrukcji Historycznej „Ordon”
Obwód AK Łańcut
- Kazimierz Kopeć
- Renata Makara
- Szkoła Podstawowa im. Św. Brata Alberta
w Żurawiczkach
- Beata Wolańska
- Zakład Karny w Łupkowie

dr hab. DARIUSZ IWANECZKO
Dyrektor Oddziału
Instytutu Pamięci Narodowej
w Rzeszowie

GRUPA REKONSTRUKCJI HISTORYCZNEJ „ORDON” OBWÓD AK ŁAŃCUT

Grupa „Ordon” powstała w 2015 r. Zrzesza pasjonatów historii, mieszkańców powiatu łańcuckiego. Patronem grupy jest ppor. Władysław Dudek ps. „Ordon” – przedwojenny oficer 3. Pułku Piechoty Legionów, piastujący podczas okupacji funkcję adiutanta Komendanta Obwodu AK Łańcut. Członkowie grupy angażują się w inicjatywy przywracające pamięć o osobach i wydarzeniach powiatu łańcuckiego.

Początkowo działalność GRH „Ordon” ograniczała się głównie do udziału w rekonstrukcjach i inscenizacjach historycznych. 30 sierpnia 2015 r. w Rakszawie wzięli udział w pierwszym plenerowym widowisku pt. „Burza przeszła bokiem”, a także cyklicznie odbywających się „Lekcjach historii na żołyńskim rynku” i „Rajdach »Ordona« Żołyńia-Julin”. W 2019 i 2023 r. powstały dwie plenerowe rekonstrukcje na Rynku w Żołyńi: „Akcja odbicia więźniów z posterunku niemieckiej żandarmerii w nocy z 24 na 25 kwietnia 1943 r.” oraz „Widowisko przypominające pacyfikację Żołyńi z 4 czerwca 1943 r.”. GRH „Ordon” uczestniczyła w inscenizacji historycznej w 79. rocznicę największej bitwy partyzanckiej pod Osuchami, a także w inscenizacji „W 80. rocznicę bitwy pod Kuryłówką”.

Z inicjatywy członków GRH „Ordon” na terenie powiatu łańcuckiego powstało kilka ważnych dla lokalnej historii miejsc pamięci, których odsłonięcie miało miejsce:

- 3 czerwca 2023 r. w Julinie przy symbolicznej mogile ppor. Władysława Dudka ps. „Ordon”.

- 18 maja 2024 r. na granicy Żołyńi i Rakszawy na historycznej leśnej polanie, placówki odbiorczej alianckich zrzutów dla Armii Krajowej o kryptonimie „Paszkot 2”, upamiętnienie w formie zasobnika zrztowego typu „C”, odtworzonego w skali 1:1 oraz tablic z informacją biograficzną o sześciu cichociemnych, którzy w nocy z 30 na 31 maja 1944 r. wylądowali w tym miejscu. Było to jedyne miejsce lądowania cichociemnych na Podkarpaciu.

- 25 lipca 2024 r. w Kopaniach Żołyńskich przy kapliczce św. Antoniego kamień z tablicą informacyjną i odnowiono dwa krzyże w miejscu śmierci gajowego Władysława Dzierygi.

- 11 listopada 2024 r. w Korniaktowie Północnym przy Krzyżu Partyzanckim na „Księżej Górze” zorganizowano „I Korniaktowski Marsz Partyzancki” i odsłonięto tablicę informacyjną.

- 24 maja 2025 r. w Smolarzynach przy gajówce Jakuba Deca, w której ukrywał się sierż. Walter Davis, radiotelegrafista z rozbitego w nocy z 23 na 24 kwietnia 1944 r. brytyjskiego samolotu Halifax JP 224. Obok tablicy informacyjnej zatytułowanej „Ocalić brytyjskiego lotnika” GRH „Ordon” wykonała drewniany monument w kształcie samolotowego śmigła.

Należy podkreślić, że upamiętnienia realizowane przez GRH „Ordon” zostały wpisane do cyfrowej bazy upamiętnień przez Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie.

Do innych działań GRH „Ordon” związanych z kultywowaniem pamięci historycznej można zaliczyć: współorganizowanie cyklicznych spotkań w Gminnej Bibliotece Publicznej w Żołyni pt. „Historia Żołyni i okolic”, prelekcję członków grupy podczas rajdów rowerowych, zajęcia z młodzieżą w szkołach, prezentację wystawy pt. „Ślady Powstania Warszawskiego na terenie Obwodu AK Łańcut”, współpracę z lokalnymi samorządami.

Do cennych doświadczeń należy współpraca z dr. Andrzejem Borczem autorem monografii *Obwód Łańcut SZP-ZWZ-AK w latach 1939–1945* i laureatem nagrody IPN „Świadek Historii” w 2023 r., która zaowocowała szeregiem profesjonalnych opracowań przybliżających wydarzenia z okresu II wojny światowej, opublikowanych m.in. w formie tablic informacyjnych i na łamach „Biuletynu Informacyjnego Armii Krajowej”. W numerze 12/2024 „Biuletynu Informacyjnego” ukazał się artykuł Krystiana Trynieckiego pt. „Akcja JULA most w Tryńczy (Chodaczowie)”.

Członek Grupy „Ordon”, Krystian Tryniecki wykonuje cyfrowe rekonstrukcje archiwalnych zdjęć żołnierzy Wojska Polskiego z okresu II RP oraz konspiracji w czasie II wojny światowej. Pokolorowane przez niego zdjęcie w polskim mundurze por. Adama Stysiola ps. „Iskra” zostało zaprezentowane 27 kwietnia 2025 r. w Miejskim Domu Kultury w Łańcucie przy okazji słowno-muzycznego widowiska i etiudy filmowej pt. „Porucznik Adam Stysioł ISKRA wolności z Łańcuta”. Wykonał również koloryzację fotografii kilku innych bohaterów ziemi łańcuckiej: kpt. Józefa Barana, ppor. Franciszka Borcza, kpr. Józefa Tajchmana ps. „Słowik”, mjr. Michała Tajchmana ps. „Mikita”, ppor. Józefa Blajera ps. „Bej” i mjr. Józefa Pelca. Waldemar Ostrowski aktywnie włączył się w przywrócenie pamięci o kartografie Teofilu Szumańskim, bliskim współpracowniku prof. Eugeniusza Romera. W lokalnym czasopiśmie regionalnym „Echo Limanowskie” (2022, nr 330/331) opublikował artykuł pt. „Zapomniany kartograf”. Dzięki współpracy z Jackiem Szumańskim, członkiem rodziny, w jego rodzinnych stronach, w Limanowej, udało im się wykonać pamiątkową tablicę.

GRH „Ordon” w 2024 r. przeprowadziła prace renowacyjne na cmentarzach I wojny światowej w Beskidzie Niskim. Najbardziej zaangażowani w opiekę nad wojennymi nekropoliami – Jerzy Foryt i Janusz Węgrzyn – zostali odznaczeni Krzyżem Honorowym Ehrenkreuz przez Austriacki Czarny Krzyż. Przykładami działań promujących GRH „Ordon” jest udział w audycjach na antenie Radia Rzeszów i Radia VIA.

Działania grupy odbywają się często pod honorowym patronatem Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie.

KAZIMIERZ KOPEĆ

Urodził się 19 lutego 1923 r. w Jarosławiu. Był uczniem Gimnazjum Kupieckiego w Jarosławiu oraz harcerzem.

Podczas okupacji wspierał działalność jarosławskich struktur Armii Krajowej. Jego starszy brat Zbigniew (ur. 1921) był żołnierzem konspiracji, najpierw Narodowej Organizacji Wojskowej, następnie po tzw. akcji scaleniowej – Armii Krajowej. Na początku czerwca 1944 r. Zbigniew i Kazimierz Kopciowie zostali aresztowani przez jarosławskie Gestapo. Zbigniew był poddany brutalnemu śledztwu – jego przesłuchania prowadził „kat Jarosławia” Franz Schmidt, a następnie – 13 lipca – rozstrzelany w Lesie Kidałowickim. Kazimierz – przez areszt Gestapo w Rzeszowie, obóz pracy w Pustkowie – ostatecznie trafił do niemieckiego obozu koncentracyjnego (KL) w Sachsenhausen, gdzie otrzymał numer 87878. W obozie dostał przydział do pracy w „ogrodzie”. Jednym z jego zadań było rozsypywanie popiołu – ludzkich prochów z pobliskiego krematorium, jako nawozu pod rośliny. Był uczestnikiem trwającego dwa tygodnie „marszu śmierci”, przeprowadzonego przez Niemców w związku z ewakuacją obozu. Dostał się do Lubeki, skąd do rodziny wysłał list z informacją, że żyje. W mieście przebywał około pół roku. Końcem listopada 1945 r. wypłynął okrętem z portu w Lubece i po tygodniu dotarł angielskim okrętem „Herkules” do Gdyni. W Wigilię Bożego Narodzenia, 24 grudnia 1945 r. powrócił do rodzinnego domu w Jarosławiu. Założył rodzinę. Razem z żoną Janiną oraz córkami Lucyną i Elżbietą mieszkał w Jarosławiu, gdzie do 1977 r. pracował w Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej.

Po latach dzielił się bolesną historią swojego życia na spotkaniach z mieszkańcami, młodzieżą szkolną i harcerzami. Uczestniczył w lokalnych uroczystościach patriotycznych. Pełnił funkcję prezesa Jarosławskiego Koła Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych, Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych. Był inicjatorem wielu akcji i przedsięwzięć podejmowanych przez członków Koła. Aktywnie działał na rzecz otrzymywania odszkodowań przez członków Koła. Był orędownikiem ufundowania tablicy pamiątkowej, poświęconej więźniom zabitym i zmarłym w obozach koncentracyjnych. 14 czerwca 2017 r. brał udział w odsłonięciu tablicy na ścianie dworca PKP w Jarosławiu (w rocznicę pierwszego transportu więźniów do KL Auschwitz) oraz

Fot. Tomasz Turoń

Narodowym Dniu Pamięci Ofiar Niemieckich Nazistowskich Obozów Koncentracyjnych i Obozów Zagłady.

W 2015 r. Kazimierz Kopeć uczestniczył w obchodach 70. rocznicy wyzwolenia obozu Sachsenhausen. Ze wzruszeniem wówczas wskazywał przewodnikowi miejsca, które pamięta ze swojego pobytu w obozie (nagrano notację z tego wydarzenia).

Dla miasta Jarosławia jest ostatnim żyjącym symbolem walki, patriotyzmu i poświęcenia. Mimo że przetrwał piekło obozów, nadal dzieli się pamięcią o przeszłości, uświadamiając i wychowując młode pokolenie w duchu patriotyzmu i prawdy historycznej.

Kazimierz Kopeć został uhonorowany wieloma medalami i odznaczeniami m.in.: Krzyżem Oświęcimskim, odznaką „Zasłużony dla Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych”, odznaką „Za Zasługi dla Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych”, nagrodą Burmistrza Miasta Jarosławia „JAROSŁAW 98”, złotą odznaką „Za zasługi dla Miasta Jarosławia”.

RENATA MAKARA

Nauczycielka języka polskiego i bibliotekarz w Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Skłodowskiej-Curie w Kołaczycach.

Podejmuje szereg działań inspirujących młodzież do zaangażowania się w różnorodne inicjatywy, które wspierają rozwój ich zainteresowań i uzdolnień, a także kształtowania patriotyzmu oraz poznawania historii lokalnej.

W 2012 r. współorganizowała koło dziennikarskie „Strefa Młodych”, którego członkowie prowadzili gazetę gminną. Zamieszczali w niej aktualne wydarzenia, relacje z uroczystości patriotycznych, życia szkoły i regionu oraz lokalną historię. Młodzi dziennikarze pod okiem redaktor Renaty Makary przeprowadzali i publikowali w gazecie wywiady z mieszkańcami miasta i gminy, a także żyjącymi jeszcze świadkami historii.

Od 2023 r., dzięki współpracy z parafią pw. św. Anny w Kołaczycach, przy której funkcjonuje Katolickie Radio Kołaczyce, młodzież oraz członkowie „Strefy Młodych” nagrywają profesjonalne audycje radiowe. Prezentują w nich różnorodne tematy, zapraszają do studia gości, nagrywają wywiady, a przygotowany materiał jest formą dialogu międzypokoleniowego. W jednej z takich audycji gościnnie wystąpiła Katarzyna Gajda-Bator z rzeszowskiego Instytutu Pamięci Narodowej, która przedstawiła historię Anny Kolbusz, żołnierza Armii Krajowej, zamordowanej w KL Auschwitz. Ta pozalekcyjna praca młodzieży przyczyniła się do budowania dobrego wizerunku szkoły w środowisku, a także zaangażowania lokalnej społeczności do przedstawiania i słuchania historii w innej formie.

Nauczycielka cyklicznie zachęca uczniów do udziału w projektach i konkursach historycznych, także tych organizowanych przez IPN. Etap przygotowań prac konkursowych to ciekawa forma poznawania historii małej Ojczyzny, a prezentacja efektów poszukiwań młodzieży w różnorodnych mediach służy jej popularyzacji w środowisku lokalnym i ocala historię od zapomnienia.

Podopieczni Renaty Makary osiągają sukcesy na szczeblu wojewódzkim i centralnym:

- I miejsce w wojewódzkim konkursie historycznym „Stan wojenny w regionie” organizowanym przez IPN w ramach 34. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego w 2015 r.

Fot. zbiory prywatne

- Laureaci I stopnia w III edycji konkursu organizowanego przez IPN „Policjanci w służbie historii” w roku szkolnym 2018/19.

- Finałiści ogólnopolskiego konkursu historycznego „Nie jestem żadną bohaterką. Irena Sendlerowa na tle historii II wojny światowej”.

- Laureaci 10. edycji ogólnopolskiego konkursu „Sprzączki i guziki z orzełkiem ze rdzy...” (2019 r.); w nagrodę finaliści wraz z opiekunem brali udział w wyjeździe edukacyjnym do Miednoje.

- Finałiści ogólnopolskiego konkursu organizowanego przez Polską Fundację Dzieci i Młodzieży „Europa z naszej ulicy” w 2022 r.

- Wyróżnienie w wojewódzkim konkursie „Ci, którzy rozdali życie” w 2023 r.

- II miejsce w regionalnym projekcie edukacyjnym „Młodzi o przeszłości – Mała ojczyzna” organizowanym przez IPN Rzeszów w 2017 r.

- Udział w ogólnopolskim konkursie edukacyjnym „Silni Polską” w 2025 r.

Renata Makara współpracuje m.in. z Muzeum Regionalnym w Jasle, Urzędem Miejskim w Kołaczycach, Gminnym Ośrodkiem Kultury w Kołaczycach czy Fundacją „AntySchematy2” z Tarnowa.

Jako członek Stowarzyszenia Miłośników Kołaczyc organizuje uroczystości o charakterze patriotycznym o zasięgu lokalnym, konkursy historyczne, lekcje w Izbie Muzealnej dla dzieci ze szkół z gminy Kołaczycy, wystawy tematyczne, oprowadza zwiedzających po Izbie Muzealnej. W ramach działań Stowarzyszenia współorganizowała m.in.:

- Sesję popularnonaukową „II wojna światowa na terenie gminy Kołaczycy” (w związku z 70. rocznicą wybuchu II wojny światowej). Wykład wygłosił dr Piotr Szopa. Zaprezentowano postać Anny Kolbusz – żołnierza AK, zamordowanej w KL Auschwitz, której upamiętnienie w formie tablicy zostało odsłonięte na ścianie frontowej kaplicy, na Cmentarzu Parafialnym w Kołaczycach. Dzięki przeprowadzonej kwerendzie i materiałom zgromadzonym m.in. w Archiwum IPN Oddział w Rzeszowie powstała ekspozycja stała poświęcona Annie Kolbusz, którą można oglądać w Izbie Muzealnej Stowarzyszenia Miłośników Kołaczyc.

- Gminne obchody Dni Pamięci o Ofiarach Holocaustu pod mogiłą zbiorową w „krajowickim lesie”, gdzie 12 sierpnia 1942 r. zamordowano 260 Żydów z Kołaczyc i Brzostka. Asystę honorową podczas uroczystości wystawiła 307 Kołaczyczka Grunwaldzka Drużyna Harcerska Wilki z Hufca ZHP Jasło, a prelekcję podczas sesji wygłosiła dr hab. Elżbieta Rączy (UR, IPN Oddział w Rzeszowie).

- Projekt historyczno-artystyczny „Ocalić od zapomnienia”, za który 7 uczniów kołaczycznego liceum otrzymało stypendia ufundowane przez potomków Jaschy Dor-Ner, ocalałej z Holocaustu artystki paryskiej, pochodzącej z Kołaczyc.

- Gminny konkurs literacko-plastyczny „Legends i nazwy miejscowe gminy Kołaczycy”.

- Powiatowy konkurs „Niech przemówią miejsca”, w którym nagrody przekazał IPN Oddział w Rzeszowie, a w komisji konkursowej zasiadała Katarzyna Gajda-Bator.

- Obchody 81. rocznicy rzutu broni na placówkę „Jaskółka” w Bieździadce, a w planach jest upamiętnienie tego miejsca obeliskiem i tablicą informacyjną.

Pani Renata Makara na stronach internetowych i portalach Liceum Ogólnokształcącego w Kołaczycach oraz Stowarzyszenia Miłośników Kołaczyc sukcesywnie relacjonuje wydarzenia o charakterze patriotycznym, a także zamieszcza biogramy zasłużonych osób czy kalendarium rocznicowe. W ten sposób zachęca mieszkańców gminy Kołaczyce do publikowania archiwalnych fotografii wraz z opisem na stronie Stowarzyszenia.

Za swoją pracę dydaktyczną i społeczną została odznaczona: Medalem Komisji Edukacji Narodowej, nagrodą Zarządu Powiatu Jasielskiego, nagrodą Podkarpackiego Kuratora Oświaty.

SZKOŁA PODSTAWOWA IM. ŚW. BRATA ALBERTA W ŻURAWICZKACH

Szkoła Podstawowa im. Św. Brata Alberta w Żurawiczkach to miejsce edukacji i wychowania młodego pokolenia, a także integracji całej społeczności lokalnej. Podejmowane są różnorodne działania, by historia małej Ojczyzny stanowiła szczególną wartość.

Ważnym wydarzeniem w szkole było upamiętnienie płk. Wojciecha Szczepańskiego, mieszkańca wsi Żurawiczki. Wydarzenie poprzedziło podjęcie uchwały przez Radę Gminy Zarzecze w sprawie tablicy pamiątkowej, a następnie nawiązanie współpracy z prof. Janiną Marciak-Kozłowską. Współorganizatorem uroczystości był Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Oddział w Jarosławiu, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie oraz Wójt Gminy Zarzecze. Z inicjatywą współpracy włączyła się również żona płk. Wojciecha Szczepańskiego – pani Maria, która wzięła udział w uroczystym odsłonięciu i poświęceniu tablicy w 2006 r. znajdującej się na murze szkoły.

W szkole organizowane są uroczystości patriotyczne: Narodowe Święto Niepodległości, obchody rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja oraz coroczna akcja Szkoła do Hymnu, będąca uczczeniem tych, dzięki którym żyjemy w wolnym i niepodległym kraju. Ponadto od kilku lat w ramach Dnia Żołnierzy Wyklętych realizowane są rajdy pieszkie Pamięci Żołnierzy Wyklętych oraz wojewódzkie konkursy: „Żołnierze Wyklęci. Niezłomni Bohaterowie” i „Niezłomnym – Wyklętym – Niepokornym” zrealizowane we współpracy z lokalnymi władzami samorządowymi oraz Zespołem Szkół im. Wincentego Witosa w Zarzeczcu. Społeczność szkolna bierze udział w wydarzeniach, które pozwalają lepiej zrozumieć znaczenie historii w życiu społecznym i kulturalnym. Przykładem jest uczestnictwo w Podkarpackim Kongresie Pamięci Narodowej w 2023 r. w G2A Arena w Jasionce. Uczniowie spotkali się wówczas z historykami i pasjonatami historii, a także zapoznali się z multimedialnymi atrakcjami historycznymi. Przedsięwzięcia podejmowane są we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie oraz pod honorowym patronatem tej instytucji, w ramach, której pracownicy IPN wygłaszają okolicznościowe prelekcje oraz przekazywane są nagrody dla laureatów konkursów. Szczególnym darczyńcą są państwo Wajdowie – Małgorzata i Wacław, córka i zięć płk. Wojciecha Szczepańskiego, z którymi szkoła

ściśle współpracuje nie tylko przy okazji organizacji konkursów, ale również przygotowując uroczystości i wystawy o charakterze patriotycznym.

W szkole realizowanych jest wiele projektów edukacyjnych m.in. konkurs „Stan wojenny – porozmawiajmy, jak było...”, gdzie uczniowie spotykają się z bohaterami opozycji demokratycznej, którzy w latach 80. XX w. przeciwstawiali się narzuconym Polsce władzom komunistycznym. „Czarne chwile w Łopuszce Wielkiej”, który dotyczy dramatycznych wydarzeń z okresu II wojny światowej. Dzięki tym działaniom uczniowie mają możliwość szerszego spojrzenia na trudną historię naszego kraju, a jednocześnie uczestniczą w historycznych grach terenowych.

W ramach akcji „Szkoła Pamięta” uczniowie dbają o lokalne miejsca pamięci narodowej swojej małej ojczyzny. Opiekują się i dbają o tablicę upamiętniającą płk. Wojciecha Szczepańskiego. Z zaangażowaniem pełniąc dyżury, utrzymując całoroczny porządek i troszcząc się o wystrój.

BEATA WOLAŃSKA

Fot. TVP3 Rzeszów

Dziennikarka Telewizji Polskiej Oddział w Rzeszowie, zajmująca się tematyką związaną z historią i współczesnością Kresów Wschodnich.

Od niemal dwudziestu lat koordynuje akcję „Światelko Pamięci dla Łyczakowa”. To podkarpacka część inicjatywy, stworzonej przez dziennikarzy polskiego Radia Lwów i Konsulat RP we Lwowie. W jej ramach zbierane są białe i czerwone znicze, które przed 1 listopada trafiają za wschodnią granicę i w dzień Wszystkich Świętych są zapalane przez miejscowych Polaków i organizacje patriotyczne na polskich grobach, także tych zapomnianych i bezimiennych. W akcję tę włączają się szkoły, przedszkola, harcerze i strzelcy, domy kultury, ochotnicze straże pożarne, a często całe miejscowości, gminy oraz Poczta Polska. Dzięki temu co roku udaje się zebrać około 50–60 tysięcy białych i czerwonych zniczy. Te znaki pamięci o polskich bohaterach trafiają do Lwowa: na Cmentarz Łyczakowski, Cmentarz Orląt i Cmentarz Janowski, ale też na mniejsze polskie nekropolie, m.in. do Drohobycza, Strzelczysk, Pnikuta, Mościsk, Jaworowa, Krakowca, Niżankowicz czy Niemirowa.

Redaktor Beata Wolańska corocznie relacjonuje wydarzenia towarzyszące tej akcji w telewizji regionalnej i ogólnopolskiej, wspominając historię polskich bohaterów, których groby dziś znajdują się za wschodnią granicą RP. Współpracuje w tym zakresie z historykami Instytutu Pamięci Narodowej.

Oprócz akcji „Światelko Pamięci dla Łyczakowa” redaktor Beata Wolańska była zaangażowana m.in. w zbórkę książek w języku polskim dla sobotnio-niedzielnej szkoły w Sądowej Wiszni czy Uniwersytetu Trzeciego Wieku we Lwowie. Wspólnie z Fundacją „Dbam o Zdrowie” i Siostrami Józefitkami we Lwowie prowadziła zbórkę leków i środków opatrunkowych. Dzięki tej inicjatywie, opiekunki wspomogły medykamentami swoich podopiecznych (najstarszych Polaków ze Lwowa). Kolejna tego typu akcja była skierowana dla Domu Miłosierdzia w Brzuchowicach. Dziennikarka współorganizowała też przedsięwzięcia na rzecz dzieci ze Szkoły w Strzelczyskach na Ukrainie, gdzie uczniowie poznają język ojczysty. Do udziału w nich angażowała rzeszowskie firmy i hurtownie. W efekcie polskie dzieci dostały świąteczne paczki, ale także nowe kurtki, czapki i rękawiczki. Szkoły uczące języka polskiego na Ukrainie są systematycznie odwiedzane przez redaktor Beatę Wolańską.

Na antenie regionalnej oraz ogólnopolskiej Beata Wolańska relacjonuje wydarzenia związane z pamięcią o polskich ofiarach mordu na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej z rąk ukraińskich nacjonalistów. Towarzyszy ekipom ekshumacyjnym, delegacjom polskim na Ukrainie, m.in. z Instytutu Pamięci Narodowej. Bierze udział w uroczystościach patriotycznych, przywołujących pamięć polskich ofiar za wschodnią granicą. Corocznie uczestniczy w upamiętnieniach rodaków, brutalnie zamordowanych w Hucie Pieniackiej. Wraz z historykami IPN uczestniczy w uroczystościach patriotycznych w Zadwórzcu. To dzięki jej pracy dziennikarskiej społeczność polska była na bieżąco informowana o ponownych pochówkach Żołnierzy Września 1939 r., jakie odbywały się w Mościskach na Ukrainie. Za każdym razem współpracowała wtedy z IPN oraz Fundacją „Wolność i Demokracja”. Dziennikarka towarzyszyła też historykom IPN podczas realizacji cyklu „Przystanek Historia Lwów”.

Jako korespondentka TVP na Ukrainie stale informuje widzów całej Polski, a poprzez antenę TVP Polonia również widzów w Europie i na świecie, o sytuacji naszych rodaków podczas wojny na Ukrainie oraz o ogromnym zaangażowaniu Polaków i Polski w pomoc napadniętemu krajowi. Dziennikarka przekazuje informacje o polskich inicjatywach kulturalnych, historycznych, społecznych, kościelnych i konserwatorskich za wschodnią granicą, promując polskie zaangażowanie w pamięć historyczną.

W 2011 r. na wniosek Konsula Generalnego RP we Lwowie Beata Wolańska została odznaczona odznaką honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej”. Jest członkiem honorowym Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie.

ZAKŁAD KARNY W ŁUPKOWIE

Powstał w 1968 r. na terenie przejętego gospodarstwa rolnego. Na początku był to oddział zewnętrzny Aresztu Śledczego w Sanoku, a 20 maja 1969 r. został przekształcony w Zakład Karny. W okresie stanu wojennego w zakładzie przebywały osoby internowane za działalność opozycyjną. Obecnie spełnia rolę zakładu typu półotwartego dla dorosłych mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności w warunkach recydywy.

Zarządzenie Nr 32/2008 z dnia 24 grudnia 2008 r. Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej w zakładach karnych i aresztach śledczych „(...) wprowadziło do praktyki pracy penitencjarnej zorganizowane i sformalizowane – w formie konkretnych programów resocjalizacyjnych – działania edukacyjne i kulturalno-oświatowe mające na celu nabywanie prospołecznych umiejętności i społeczną readaptację osób pozbawionych wolności, a w dalszej perspektywie także kształtowanie u skazanych postaw patriotycznych i obywatelskich”.

Dzięki temu w Zakładzie Karnym w Łupkowie realizowano liczne projekty i programy resocjalizacyjne. Na szczególne wyróżnienie zasługują: program „Auschwitz – Historia – Edukacja Obywatelska” – skazani mogli zdobyć wiedzę na temat historii powstania obozu zagłady i jego ofiar, które tam cierpiały i zginęły, uświadamiając, do czego może prowadzić droga pogardy oraz nienawiści – realizowany w oparciu o porozumienie pomiędzy „Miejscem Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau” a Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Rzeszowie; program „Wielokulturowa Pamięć Dni Minionych”, realizowany wspólnie z Uniwersytetem Rzeszowskim. Projekt „Edukacja historyczna w służbie resocjalizacji” – działania służące zachęceniu skazanych do zachowania i upamiętniania wielokulturowego dziedzictwa „małych ojczyzn”, skupiając się na historii i kulturze grup etnicznych, które zniknęły lub zostały zminimalizowane w polskiej przestrzeni po II wojnie światowej – wdrażany z Centrum Dialogu Między Religiami i Narodami; projekt „Świat Sprawiedliwych – bohaterski przykład rodziny Ulmów” – skonfrontowanie własnych postaw życiowych, systemu wartości z postawami zwykłych ludzi znajdujących się w sytuacjach trudnych – realizowany z Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej w Markowej.

W Zakładzie Karnym w Łupkowie podejmowane są cykliczne niestandardowe działania, jak np. coroczne angażowanie skazanych w Bieg „Tropem Wilczym”. Prezentowane były wystawy tematyczne. Ponadto pracownicy naukowcy i edukatorzy

z Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie, a także regionaliści i świadkowie historii prowadzili wykłady poświęcone rocznicom i wydarzeniom historycznym, symbolom i bohaterom narodowym. Funkcjonariusze i pracownicy łupkowskiej jednostki penitencjarnej chętnie włączają się w inicjatywy odnoszące się do utrwalania pamięci historycznej. To zaangażowanie pozytywnie wpływa na poszerzenie stanu wiedzy historycznej, a przede wszystkim na kształtowanie się etosu służbowego. Poza uczestnictwem w obchodach Narodowego Święta Niepodległości, Święta Trzeciego Maja czy też obchodzonego 29 czerwca Święta Służby Więziennej, funkcjonariusze Zakładu Karnego w Łupkowie systematycznie uczestniczą w obchodach Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu, oddają cześć ofiarom Zbrodni Katyńskiej czy upamiętniają ofiary stanu wojennego. Udział w obchodach jest połączony z zaangażowaniem osadzonych do uzyskania wiedzy w zakresie znaczenia w historii konkretnych postaw naszych narodowych bohaterów, dlaczego warto o nich pamiętać i czerpać wzorce z ich dokonań.

Skazani chętnie uczestniczyli w różnych konkursach organizowanych przez zakłady karne z całej Polski, których tematyką są kwestie historyczne. Zajęcia takie dały wymierne efekty w postaci wyróżnień i nagród np. II miejsce skazanego w III Międzynarodowym Konkursie Historycznym „Wojna polsko-bolszewicka 1919–1920 w obronie granic i niepodległości” (zgłoszonych do tego konkursu było 1400 skazanych) i dwa pierwsze miejsca osadzonych w jego V edycji oraz w VII Międzynarodowym Konkursie Historycznym o Żołnierzach Wyklętych pod Honorowym Patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Szczególnym przykładem w kwestii pamięci historycznej są wydarzenia, jakie miały swój początek w Zakładzie Karnym w Łupkowie w maju 2017 r. Podczas generalnego remontu jednostki w jednej z cel mieszkalnych odkryto napis „Solidarność”. Zakład Karny w Łupkowie w 1982 r. był miejscem internowania opozycjonistów. Po zabezpieczeniu pomieszczenia, nawiązano kontakt z rzeszowskim Oddziałem IPN. Instytucja ta chętnie włączyła się w prace mające na celu odzyskanie tego swoistego artefaktu historycznego. 31 sierpnia 2018 r., w ramach obchodów 38. rocznicy podpisania porozumień sierpniowych, nastąpiło odsłonięcie tablicy z napisem „Solidarność” w siedzibie IPN Oddział w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 18. Na kanwie tego wydarzenia zrodziła się myśl, żeby w sposób szczególnie upamiętnić wszystkich internowanych w łupkowskiej jednostce penitencjarnej. 30 września 2022 r. przed Zakładem Karnym w Łupkowie odbyła się uroczystość odsłonięcia obelisku z tablicą upamiętniającą internowanych działaczy opozycji w 1982 r. Od tego czasu co roku, w związku z kolejnymi rocznicami wprowadzenia stanu wojennego, wraz z jednym z wówczas internowanych w Zakładzie Karnym w Łupkowie – Henrykiem Cząstką, w sposób uroczysty przypomina się o ofiarach tamtych czasów. Również 31 sierpnia w Dniu Solidarności i Wolności, stanowiącej symboliczne podwaliny do powstania „Solidarności”, co roku składane są wiązanki kwiatów w miejscu upamiętnienia.

DOTYCHCZASOWI LAUREACI RZESZOWSKICH EDYCJI NAGRODY HONOROWEJ „ŚWIADEK HISTORII”

2012

Franciszek Batory

Mirosław Majkowski (Przemyskie Stowarzyszenie Rekonstrukcji
Historycznej X. DOK)

Prof. Janina Marciak-Kozłowska

Ks. Tadeusz Pater

Stanisław Szpunar

Ks. abp Ignacy Tokarczuk

2013

Lidia Teresa Argasińska

Henryk Atemborski

Józef Dalecki

Anatolia Gazda

Marian Irzyk

Alojzy Maliszewski

Tadeusz Kazimierz Orłowski

Ks. Infułat Józef Sondej

Aleksander Szymański

Janina Wierzbicka-Kopeć

Zespół Szkół nr 2 im. Jana Kochanowskiego w Łąncucie

2014

Krystyna Chowaniec

Dariusz Jasiewicz

Zbigniew Larendowicz

Anna Leszczyńska

Mieczysław Skotnicki

Maria Szczepańska

2015

Dariusz Jacek Fudali

Bp Jan Niemiec

Tadeusz Polkowski

Stanisław Ignacy Pomprowicz

Dorota Kiełtyka, Piotr Kiełtyka, Lesław Wilk

- Twórcy Prywatnego Muzeum Podkarpackich Pól Bitewnych w Krośnie

Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Rędziny

- Prezes Wojciech Kaszub i członkowie Stowarzyszenia

2016

Towarzystwo Przyjaciół Nauk

im. Kazimierza Marii Osińskiego w Przemyślu

Edward Orłowski

Edward Marszałek

Adam Kantor

Artur Szary

Marcin Zieniewicz

2017

Ks. bp Edward Frankowski

Ewa Kuberna

Maciej Małozieć

Maria Mirecka-Loryś

Mjr Franciszek Sagan

Bogusława Wąs

2018

Piotr Ożóg

Jan Partyka

Stanisław Wójciak

Andrzej Zajdel

Zespół Szkół w Orzechówce

2019

Mirosława Filipczyk

Por. Tadeusz Lutak

Kpt. Stefania Obara

Romuald Rzeszutek

Płk pil. Tadeusz Henryk Rolski

Stanisław Mieczysław Szarzyński

2020

Józefa Bryg

Jerzy Dębiec

Bernadeta Dorota Frysztak

Stanisław Micał

Marek Zalotyński

Regionalna Sekcja Oświaty i Wychowania

NSZZ „Solidarność” w Rzeszowie

2021

Teresa Marcelina Mielnik

Kpt. Kazimierz Rzucidło

Marek Wójcik

Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich

Oddział Lubaczów

2022

Barbara Krystyna Janczura

Franciszek Kotula

Tomasz Róg

Mariusz Skiba

Michał Jan Stręk

Magdalena Szczepańska

2023

Andrzej Borcz

Henryk Cząstka

Jerzy Tadeusz Dębicki

Sławomir Zawisłak

Stanisław Wnorowski

Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubaczowskiej

2024

Stanisław Alot

Muzeum Kresów w Lubaczowie

Publiczne Katolickie Liceum Ogólnokształcące

im. Anny Jenke w Jarosławiu

Szkoła Podstawowa im. Armii Krajowej w Błazowej Dolnej

Zespół Szkół im. Wincentego Witosa w Zarzeczu

2025

Grupa Rekonstrukcji Historycznej „Ordon” Obwód AK Łańcut

Kazimierz Kopec

Renata Makara

Szkoła Podstawowa im. Św. Brata Alberta w Żurawiczkach

Beata Wolańska

Zakład Karny w Łupkowie

Opracowanie tekstu: Katarzyna Gajda-Bator (IPN Rzeszów)

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Rzeszowie